

Life Appreciation

Parasha Chukat - '61

And the people spoke against God and Moses: "Why have you brought us out of Egypt, to die in the wilderness? For we have no bread and no water, and we are sick of the mouldy bread." Then God sent against the people fiery serpents which bit the people, so that many of the Israelites died. Then the people came to Moses saying: "We have sinned in speaking against God and against you—pray to God to remove the serpents from us." And Moses prayed for the people. And God said to Moses: "Make for yourself a serpent and place it on a flag-pole. And whenever anyone is bitten, he will see it and live." And Moses made a serpent of brass, and placed it on a flag-pole, and it happened that whenever anyone was bitten by a serpent, he would look at the brazen serpent, and live.

2 Shabbat Shurim.

This strange event is of course probed by Rashi, in an attempt to understand its moral significance:

ואמרו רבותינו וכי נחש ממת או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים.

Surely the serpent had no power either to kill or to preserve life? But the point was that whenever the Israelites

would turn their gaze upwards and subdue their hearts to their Father in heaven, they would be cured: otherwise they would be harmed.²

✦ The requirement for healing, then, was that the people should direct their eyes—and by implication their hearts—heavenwards. This, however, still leaves the problem of the need for the brazen serpent. What was the significance of this command? Why did such an image have to be used? Would a simple direction to the people, on the lines of Rashi's explanation, not have been sufficient?

3 Ramban,³ in his commentary, has a passage that elucidates the underlying purpose of this use of the serpent:

"It seems to me", he writes, "that the secret of this matter is that it is one of the methods of the Torah to recount miracles within miracles.— damage being repaired by the agent of the damage, disease being healed by the cause of the sickness. Now it is a well-known phenomenon in cases of bites, that the victim's life is endangered if he catches sight of the animal that has bitten him—even of an image of that animal. This happens even if someone bitten by a mad dog or some other mad animal sees the reflection of the animal in water: death is often the result, as we find in medical case-books. And indeed it is mentioned in the Gemara, in Tractate Yoma,⁴ that doctors should be careful not even to mention the animal to the patient, until it has been killed ...

4

In view of all this, one might have thought that similar precautions should have been taken in this case, with these Israelites who were bitten by the serpents—that no serpent should be seen or mentioned or in any way brought to mind? But the principle here is that God commanded that healing should be effected by the very cause of the disease itself—which according to natural law should be the cause of death; that an image of it should be made and that whenever anyone would turn towards it he would be cured—in order that Israel would know that life and death are in the hands of God alone."

5 וכתום ארבעים שנה, לאחר קבלת התורה, ולאחר שהגיעו לדרגת אהרן

הראית לדעת כי ה' הוא האלקים - תקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם - אין עוד מלבדו" (דברים ד לה) היו צריכים שוב חיזוק באמונה והכרה זו. ולאחר ששולחו כהם הנחשים השרפים כעונש על דברם לשון הרע במן, ולאחר ששבו בחשוכה וביקשו ממשוה רבינו ע"ה להתפלל בעדם אל ה', צוה ה' למשה לעשות נחש נחושת. והרמב"ן (שם, במדבר כא ט) כ"אר, שעל פי הטבע אסור לנשוכי הנחש להביט בצורתו, כי ידוע ברברי הרפואה שמחשבתו ודמיונו של הנשוך תקועים בנחש, וכשמביטים בו כוכית מגדילה בנוזלים המופרשים ממנו רואים בהם כדמות גורי כלבים, ואסור לו לראות דמות נחש. אבל הקב"ה מרפא מר כמר, ונצטוו דווקא לראות ולהביט כדי להשריש בהכרחם שהטבע אינו כלום, ואין הנחש ממת אלא החטא ממת (ברכות לג א) - וזהו רפואתו, עצם הידיעה שאין הנחש ממת. ודומה הדבר להמסופר שם בגמרא על ר' חנינא בן דוסא שהניח את עקבו על חורו של הערוד ומת הערוד והביאו לכית המדרש ואמר להם ראו בני, אין הערוד ממת אלא החטא ממת, כאותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא. ללמדנו, שר' חנינא בן דוסא השתלל להשריש דבר זה, ולהפיץ ולפרסם דבר הנס כדי לדעת שאין הערוד ממת.⁵

This incident, then, was an example of a 'miracle within a miracle'—of cure being effected by that which naturally would be an agent of death. How does this explanation, however, link up with Rashi's comment? Where is the point of contact between the two views of this narrative?

As we shall see, these two interpretations are aspects of one fundamental insight into this miracle. But first let us glance at the comment of the Baal HaTanya in his work, 'Likkutei Torah.' He assigns the brazen serpent to the category of phenomena referred to by the Sages under the cryptic declaration:

Both Satan and Peninah acted from spiritual motives¹⁰ Peninah, one of the wives of Elkanah, is described in the book of Judges as the tormentor of her childless co-wife, Hannah. Peninah, according to the Sages, was mother of ten children; but so far from behaving with tact and consideration towards the barren Hannah, she would cruelly rouse all her anguish and longing by flaunting her children in her face. When they were seated at table, for instance, she would draw her husband's attention to each of her children individually, claiming their portions. And in the morning, when she took her children to school, and at noon, when she collected them from school, she would taunt Hannah, and ask her why she did not come too, as all the mothers did. This cruel behaviour, however, sprang out of a purely disinterested motive: to sting Hannah into more passionate and complete supplication to God, so that at last her prayer might be considered worthy of fulfilment. All Peninah's apparent sadism, then, was nothing but a purposeful love that sought to gain for Hannah the children she longed for.

7 A similar significance attaches to the imputed acts of Satan, the Arch-tempter. All his seductions are aimed at the highest purpose—the purification and tempering of man's mettle. All the trials that come upon man to distract him from his true goal, all the temptations and tests that endanger his progress—these have a positive effect on human nature—once they are overcome. They prove and establish moral fortitude: they act as a kind of vaccine, building up resistance, shielding against attack. Satan, then, is

in his ultimate purpose, a messenger of God; it is our task, in fulfilment of this ultimate purpose, to deny him the satisfactions that he demands; by stifling his voice in our midst, we allow him to act on us as his Master would have him act.

10 In connection with this idea, there is a parable of the Vilna Gaon in his commentary on Esther⁹. There was once a king who had an only son, of whom the princes of the Court were jealous, because of the great love the king bore him. Eventually, the son misbehaved to his father and was sent away to the forest, so that the son came to think his father had entirely forsaken him. But the king, in his pity for his son, was afraid that the beasts of the forest, or the princes who hated him, might harm the boy. He sent therefore his personal servants into the forest, with the injunction that the boy should remain unaware of them, in order that he should repent of his misdeeds. One day, a bear attacked the boy, and one of his father's servants saved him: but the boy thought this was just an accident. Another time, one of the princes, who hated him, attacked him, and again one of his father's servants saved him. This time, the boy understood that it could not be by chance that he should be saved repeatedly from danger, and he realised that it was his father's protection that had preserved him. Then, love for his father sprang in his heart, and he was sorry for his misdeeds, and was reconciled to the king.

126

כבר ביארנו לעיל שכל סביבת האדם והמאורעות שהוא נוטל חלק בהם הינם "כלים" הניתנים לו לבחירתו. הם באים לו ממדת חסדו ית' וניתנים לו כאמצעים לבחירה. ולאפשר לו להתעלות למדרגה גבוהה יותר על ידי בחירתו בטוב. אף הכלים הנראים לאדם כאילו הם באים מצד מדת הדין — צרות ויסורים ח"ו — אף הם נובעים מצד החסד. כי שלוחים הם אליו לשם השגת התכלית הנ"ל. לעתיד לבא נבין את האחרות שבין הדין והרחמים בבירור. כמו שאמרנו ז"ל (פסחים נ"ג) שלעתיד לבא יברכו על הכל הטוב המטיב. וכן פירש מהר"ן מברסלב זצ"ל שאח"ד בגימטריא אהב"ה פירוש שהכרת אהדותו ית' תלייה בהכרת אהבתו—חסדו ית'.

Both Satan and Peninah, then, are apparent agents of evil, superficially destructive and worthy of hate. Both, however, through the insight of the Sages, are seen to act out of positive motives, at first unimagined. One can picture Hannah's reaction on discovering the true devotion and love of Peninah, the selfless dedication that acted purely for the good of the other, without thought for the image it created of itself—when Hannah realised this, her gratitude must have been boundless.

We can return now to the Tanya from whose comment we digressed. He places this incident of the brazen serpent in the same category as 'Satan and Peninah'. He explains that by setting this image of the serpent, symbol of evil and death, high above the people, by forcing them to look upwards, in looking upon it—in this command, God was demonstrating to them a basic truth: that evil has no hegemony of its own, that there are no two powers in the world, of Good and Evil, Life and Death.

The apparent evil, too, is the work of God, who is wholly Good. And by looking upwards at the serpent of death, the people would recognise that it too was an expression of God's positive purposes, and would turn their hearts upwards to the Source of all life.

9

חז"ל (שמור"ה שם) אמרו שהצדיקים לומדים זאת מהקבי"ה שכן דרכו י"צ ולמד ממנה שהורה למשה דבר מן השליך למים ... והמתיק המים המרים, כי "הקבי"ה כפי מרמא את המר" (תנחומא בשלה, כד) "משה היה סבור שהקבי"ה אומר לו שישליך שם דבש או דבילה המים מתמתקין", והקבי"ה א"ל "עכשיו אתה צריך ללמוד שנאמר וירוחו ה' עץ, ויראהו לא נאמר כאן אלא וירוחו — וירוחו בודכני" (תנחומא, שם), אע"פ שהיה זה נס, בא הקבי"ה ללמדנו כזה שבצעם גם את המר צריך לשתות, כי באמת הוא טוב, שהרי לא נזקק ע"י דבר פתוק אלא ע"י דבר מר, ואילו היו המים המרים דבר רע, איך נזקקנו בכך, ועוד ראייה שפר הוא דבר טוב שהרי הוא המתיק את המים.

* נס זה היה כמשל ובנין אב להורות לזרועות שגם הצרות היסורים הם לטובת האדם, כגון: כאשר מתוך היסורים מתעורר האדם לחזור בתשובה ולהתקרב אל ה', ואז מתברר לו שהרע היה הטיבה להתעלות בעבודת ה'.

כאופנים כאלו שמתברר בפועל שמה שנדמה לנו שהשי"ת הביא עלינו רעה היה רק לטובה, או כאשר בדיעבד כתוצאה מחטא התקרב האדם יותר אל השי"ת — וזה תיקון הרע שהרי שימש לטוב.

11 From this parable, the lesson is clear: when man feels that even when God seems to have dismissed him from His Presence, when He afflicts him in many ways, that even then God keeps guard over him and protects him from real harm—then true love and gratitude are born in the heart of man, an even more vivid recognition of God's care for His people than that rising from a state of comfort and ease. Israel, in its long bitter exile, has suffered much; but when it realises that even this suffering is an expression of God's love and desire for Israel's regeneration, then it will be filled with gratitude and appreciation, greater than that generated by peace and prosperity in its own land.

12a

This is the insight of Ramban, in his comment on the 'miracle within a miracle.' When God seems to act in contradiction to His nature, which is Goodness, it is for man to discern the sweet that transforms the bitter, the transfiguring desire of God that man, through pain and suffering, shall live. Then, man will be overwhelmed with love and gratitude to a God who will even deny His own essential nature for the good of man—as Peninah hid her kindness and pity under a mask of cruelty. By gazing upwards at the serpent of evil, the people would recognise that this too came from God, that its ultimate purpose was to turn their hearts upwards in submission to their Father in heaven.

כאמור, המעשים שלנו מתכצעים לפי התכלית שזומנה לנו מראש, כל מה
 ותפקידו האישי בבריאה. האדם צריך להתאים את עצמו לתפקידו, הבחירה
 מתבטאת אם הוא אמנם מנצל כראוי - ובשלמותם - את הכלים לתפקידו
 שיועד לו מראש.
 אמנם לפעמים יש גם סכנה בכך, שהאדם עלול להתליף את תפקידו,
 כמקום לראות במזלו שזומן לו משמים את תפקידו, ובהתאם לכך לשעבד את
 רצונו, ירצה האדם להתאים את תפקידו לרצונו. וכך נאמר באבות (פ"ד, מ"א)
 "איוהו עשיר השמח בחלקו", מהו בחלקו? הביאור, חלקו של האדם נקבע
 מראשית הבריאה, האדם צריך להיות שמח בחלק תפקידו זה במסגרת עבודת
 ה', ולהביך ולהכיר כי אם הקב"ה ייער לו חלק זה, הרי חלקו זה כלכל הוא
 לטובתו - ולטובת תכלית הבריאה, וממילא אל ישאף לתפקידו של מלך
 שאינו מתאים כלל למסגרת עבודת ה' המוטלת עליו. כך צריך להיות מנט
 השקפתנו על המקרה המזל והגורל.

15 Ethics From Sinai - R. Brim

The perceptive Solomon said, "[There is] a man to whom God will give wealth, possessions, and honor, and he lacks for his spirit nothing of all he desires, yet God does not give him the fulfilling power to enjoy them."¹¹ This is the great irony of life. So many people have been blessed with a bountiful lot, yet they do not know how to be happy with it. It is as if a person had been given a room filled with treasure, but not the key to its locked door. Such people seem to live in the purgatory that a Russian peasant once imagined: "When a man is in purgatory," said he, "he is placed in a barrel of whisky, but he cannot bend down to drink it."
 The key that unlocks the riches in all things is the ability to be happy with your immediate circumstances, no matter what they are. This is a skill that lies within a person's own reach; it does not depend on the fulfillment of desires or the satisfaction of needs. And it can be achieved only when you have a sense of self-realization, a sense of meaning in your existence.

But here the objection may be raised: A sense of self-realization, a feeling of purpose and meaning in life—these are no easy matters to get to. Many live out their lives and never experience such awareness of personal significance.

To this question we have an answer, hallowed and mellowed by generations of observant forebears: the Torah. As a sacred, Divine guide to a way of life, it commits us to a transcendent absolute: to worship and serve our Creator. A constancy of religious dedication, to fulfill higher goals and ideals, must mean a life enriched with significance. This is the philosopher's stone, which can convert the most miserable of fates into a satisfying, meaningful existence.

But above all, a person can be happy with his lot in life only when he sees himself and his existence as part of some greater plan, when he knows that his task is to further those ultimate values which transcend petty human longings. Those who live only to gratify their own desires may soon belong among the wicked of whom the Talmud says that "even while they live they are ranked as dying."¹⁴ For these people, each day that passes is a day that has died, leaving nothing of lasting value behind. Each desire that is fulfilled marks a feeble emotional agitation that has perished. There is no buildup or accumulation of anything significant, but only a countdown of many passions and whims that peter off into nothingness upon gratification. The wicked die a little bit each day.

וי"ל הענין שגורל הפגם היה מה שלא קיבלו את רצון ה' והנהגת הבורא. כמו שטענו ואמרו למה העלייתנו וגו' במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. שלא היתה כאן טענת רעב שאין להם מה לאכול ולשתות, שהרי היה להם את המן הקדוש לאכול ומי הבאר לשתות, ומה זה שאמרו כי אין לחם ואין מים. אלא שלא היו מרוצים מהנהגת הבורא, שאין זה בדיוק כפי רצונם, שנפשנו קצה בלחם הקלוקל. וזה היה הפגם שלהם, שהיו מחולקים

על הנהגת הבורא בכח' לכך חלוק על המקום. והנה חז"ל אמרו (אבות ד) איוהו עשיר השמח בחלקו, התכלית היא שיהיה שמה בחלקו, חלק ה' עמו, שיהיה מרצה ושמה בהנהגת הבורא אין שמתנהג עמו, שאו הוא עשיר ואדם מאושר, ומאידך החטא הנרדף ביותר הוא לכך חלוק על המקום, שהיא חפץ אחרת ממה שהעיד לו הבורא ית', ותמיד אינו מרצה.

By contrast, says the Talmud, the righteous are called living even when they have passed beyond.¹⁵ They go on living beyond the grave; as Scripture tells us, "You who cleave to the Lord your God are all alive this day."¹⁶ One time the righteous person will care for a sick human being in need. The next day he may provide for some orphan. The third day, perhaps he raises funds for a school of Torah. His is not a life of attrition, a wearing-down day by day; it is a life of building-up. His deeds add up to values and ideals that cumulate and increase in significance.

The righteous person is alive each day because he furthers life each day. His presence contributes something lasting to this world, and this justly achieves for him immortality.

To know that your life adds up to lasting significance, this indeed breeds happiness. Meeting a religious member of Jewry, you ask, "How are you?" The reply you receive is, *baruch ha-shem*, "Blessed is the Almighty": I am happy with my lot, thank the Lord. This is the rich man.

Nor is greed the only bad habit that is all too easily adopted. Many a man cannot be happy with what he has because he is forever preoccupied with the future, filled with concern over what is to come.

Almost by definition, the future is something unknown, veiled in darkness. The person who learns to face it with anxiety and apprehension makes sure that he will spoil his enjoyment of the things he has now. The farmer knows that the cow consumes as much food in the winter as it does in the summer. Yet in the summer it gains weight; in the winter it loses weight! In explanation it has been pointed out that in the winter the cow is fed in the barn, while in the summer it pastures outside. In the winter it sees before itself only a limited amount of feed. When that is gone, it thinks, there is no more. The thought makes the cow discontented and insecure, and no matter how much it eats in the cold months, it will not gain weight.

Too many of us permit vague anxieties about the future to spoil the present. Be happy with your lot, says Ben Zoma, not only in terms of amount, but also in terms of time: not only with what you have, but for as long as you have it. Be happy with your future here and now, whatever it may be. This is an essential key to a "rich" life. In the heartfelt words of our Sages, "Whoever has bread in his basket and says, 'What will I eat tomorrow?'—he is but of little faith."¹⁹

eden and are punished with other curses. God curses the serpent by telling him that from that point on, his food will be the dust of the earth.

The dust of the earth is ubiquitous. It seems baffling that God considered it a curse to tell the serpent that no matter where he might find himself, he would always have plenty of food. How was it a curse to tell the serpent that he would eat dust for the rest of his life?

The reason this was such a curse is that dust is so plentiful that the serpent would never have to turn to his Creator in order to get his food. God was so disgusted with what the serpent did that He wanted to have as little connection as possible with it. By cursing the serpent with self-sufficiency, God would have no need to be involved with him.

23

והוא שאמר הקב"ה למשה שיעשה נחש הנחשת והיה כל הנשך והביס אל נחש הנחשת וחי. כי בחטא זה אין אדם מכיר בחטאו, שלכאורה לא עשה מאומה ומה בכך שאיננו מרוצה. ע"כ היה צריך שיביס אל נחש הנחשת, שיתבונן ויכיר את גדול חומרת החטא בזה שאינו מרוצה בהנהגת הבורא שהוא כדוגמת הנחש, ורק כאשר הביס בכוונה והכיר בחטאו ושבר לבבו ושיעבדו לאביו שבשמים, אז נתקבלה תשובתו וחי, אבל ללא והביס אינו מכיר כלל שזה חטא.

24

זאת מלמדת לנו התורה הק' בפרשה זו, שיהודי יקבל את רצון ה', כדרך שמצינו באברהם אינו שרוב הנסיונות היו להודיע כמה חתנו שקיבל את רצון ה' באהבה ובשמחה, אשר דבר זה יקר בעיני ה'. והיצה"ר מתגבר ביותר בענין זה שיהודי לא

יהיה מרוצה מהנהגת הבורא, ויהא לבו ח"י חלוק על המקום. ואמנם כמו דכתיב בתחילה ותקצר נפש העם בדרך, שזה לימוד וכות על ישראל, כפירשיי שקצרה נפשם בטורח הדרך, שכבר לא יכלו לסבול קושי הדרך, ומה נבעו תלונותם שלא היו מרוצים. אכן התורה מלמדת לנו שאפילו כאשר יש סיבה הגורמת שאינם מרוצים, בכ"ז גדול החטא מאד, כי תכלית רצון ה' הוא שיהודי יקבל את רצון ה' איך שהוא, ואפילו בעת ותקצר נפש העם בדרך לא יהיה לכך חלוק על המקום.

Chazon Ish in his work *Emunah U'Vitachon* (2:1) takes great pains to correct the common misconception that *trust*, בטחון, means the belief that God will fulfill all the wishes of those who believe in Him. On the contrary, trust does not imply that God is held hostage to the wishes of the pious. Trust is the firm conviction that every aspect of life is controlled exclusively by God Himself and that all events take only the course He ordains. There is no guarantee at any point that the wishes of God and the wishes of man will coincide.

וזה גם כ"י ענין מאחורי (שם ה) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו. ולכאורה בנסיונות שהיתה לו בחירה כמו באור כשדים ובעקרה מוכן החשיבות שעמד בנסיון, אבל בשאר הנסיונות שכלל לא היו בידו, כמו ויהי רעב בארץ וכן ותוקח האשה בית פרעה ובית אבימלך, הרי לא היתה לו ברירה אחרת ומה הנסיון בזה. אלא ענין הנסיונות האלו הוא הקבלה באהבה, כי אברהם אבינו לגדול אהבתו להשי"ת בכל מה שהקב"ה עושה עמו טוב לו, כאומרם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו היינו כמה גדולה חיבתו ואהבתו להשי"ת שכלל דבר קיבל את רצון ה'. ונמצא שכל הנסיונות הללו הם בדרגה שזה כמו נסיון אור כשדים והעקרה, מה שידוע כי כל מה שהקב"ה עושה ומתנהג עמו הוא טוב, כי מדרך הטוב להשיב, וכל הנהגת הבורא בכל אופן שמתנהג עם יהודי זה הטוב ביותר עבורו, גם אם אינו מבין זאת. והיצה"ר הגדול והקשה ביותר הוא בענין זה, שיותר ממה שמפתה את האדם בקנאה תאוה וכבוד הריהו מתגבר על יהודי שיהיה בלתי מרוצה מהנהגת הבורא, אשר זהו הפגם הגדול ביותר. וזה היה גדול החטא בפרשה זו, שהיה לבם חלוק על המקום למרות שיש להם את כל צרכיהם.

20

וכנגד זה היה העונש של וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, והנחש הוא מקור הרע של העולם. וענין הקללה שנתקלל כדכ' (ישעיה סה) ונחש עפר לחמו היינו שמוזנו מצוי לפניו תמיד, וכמו שבי' זאת מרן אדמו"ר בכ"א זי"ע בשם הגה"צ ר' משה מדינר זצ"ל, שאמר לו הקב"ה שאינו רוצה שיבקש ממנו מזון, בכח' קח לך את לחמך הוא העפר שיהיה מצוי לך בכל מקום שאתה הולך ולא תצטרך לבקש

כי איני רוצה לשמוע את קולך. והנה אחו"ל (תענית ת.) לעתיד לבוא מתקצרות וכאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו, ארי דורס ואוכל ואב טורף ואוכל וכו', אתה מה הגאה יש לך, היינו שכל החיות דורסות וטורפות לצורך מאכלן ואילו הנחש נושך בני אדם והורגן בלא שום צורך והנאה. והיינו שהנחש הוא הרע הגרוע ביותר, שהרי יש לו תמיד מה לאכול ובכ"ז הוא מטיל ארס והורג בני אדם סתם ללא שום צורך, ובוה מתבטא הרע של הנחש, שאינו מכיר טובה ואינו מסתפק במה שניתן לו. ועונש זה נתן הקב"ה לישראל מדה כנגד מדה, שהנחש מוזנו מצוי לפניו תמיד ובמקום להכיר טובה על כך הריהו משחית ומריע בהיותו הרע הגרוע ביותר, ודוגמת זה הוא החטא של ישראל שיש להם את המן לאכול והבאר לשותות ועם כל זה אינם מרוצים בהנהגתו ית' ושוענים כי אין לחם ואין מים. ובפרט זה חטאם חמור יותר מכל שאר החטאים של ישראל במדבר, שכאשר התלוננו על חסרון אוכל או מים אין זה דומיא דנחש, אבל כאן היה להם כל מחסורם ואעפ"כ לא היו מרוצים והיה לבם חלוק על המקום, שזהו הפגם הגדול ביותר מה שיהודי אינו מקבל את רצון ה' איך שמתנהג עמו, והוא בדומה לנחש שעפר לחמו והורג בני אדם אף שיש לו כל צרכו.

כל זה אמור בתנאים רגילים של ביצוע מעשי התורה והמצוות, אבל בשעת נסיון קשה, כשפועלים על האדם לחצים שונים והוא נדרש להכריע בין מניעים ומגמות שונות — ולהחליט איתו באמונתו, הרי גבורתה של האמונה באה לידי מיבחן — בשמחה, מי לנו גדול משה רבנו — שבא לידי מכשול באמונתו, כשאמר "שמעו נא המורים" דרך כעס, וכן כשהכה בסלע פעמים מתוך רוגזו, שעל כך נענש ב"יען לא האמנתם בי להקדישני". וכך הם דברי המהר"ל¹⁰:

ו"אם היה מתחזק ומתגבר באמונה היה מתחדש לו השמחה, לא לעשות דרך כעס, והוא אשר לא האמנתם, שהיה ראוי למשה להיות חזק באמונתו... כי האמונה מביאה לידי שירה ושמחה"¹¹.

אין המהר"ל מסביר את חטא משה בכעס, שהיא מידה מגונה שיש להרחיקה, כפי שהסביר הרמב"ם¹¹. אצלו הכעס מהווה סימפטום לאמונה פגומה, ועל כך הוא נענש בחוסר אמונה שלא באה לידי גילוי בשירה ובשמחה.

"כי האמונה רק שיהיה הכל דרך רצון ושמחה"¹⁰.

משה היה צריך לכלכל מעשיו בנחת, לא להכות בסלע אלא לדבר אליה. לא מפני שלסלע יש הבדל בין דבור הכאה, אלא להשיב לעם באורך רוח — ולנהוג ביישוב הדעת ולא בדרך רוגזו, וכשבא לכלל כעס בא לידי טעות, ולא גילה את חזק אמונתו.

* ותאמר עלץ לבי בה' א"ר ירמיה ב"ר אלעזר: נדול כחן של צדיקים שאין כל העולם ומלואו מקלסין להקב"ה אלא בחצי שם, שנאמר: כל הנשמה תהלל יה הללויה. אבל הצדיקים מקלסין להקב"ה בשם שלם, שנאמר (תהלים ל"ג): רננו צדיקים בה', עלץ לבי בה' (ב).

(ב) ואפשר לומר תכונה כוח כן. דהנה אמרו כפארים שתחילוק שבין שם שלם לחצי שם הוא בזת, דבשם שלם יש האותיות של הים הוה ויחיה, אבל בחצי שם יש רק האותיות של הוה ויחיה אבל תוה אין בו. ונתה רוב האנשים אינם זוכים לראות את השם בהות. כמו שביארו הספרים דמה דכתיב (שמות ל"ג): וראית את אחורי ופני לא יראו. — והו' דלאחר איוו מאורע או הגנו רואים שהיתה בה יד ה'. אבל בשעת הויתה אין אנתנו מרגישים את זה, והוה אהה תראה את אחורי, תיננו בעבר בעת שכבר במחלקתי סכס אין תראה אנתו, אבל את פני שהוא כהוה לא תראה אנתו. ולכן כל האנשים יודעים את המקום רק בחצי שם, שיש בו האותיות של הוה בלבד. כי בעבר מרגישים הם שהיה שם השגתה המקום, ולכן הם מקלסין אותו רק בשם הוה בלבד, אבל צדיקים גדולים שיש להם עין לראות מה שמכוסה מעין אחרים, הם רואים התגלות המקום בכל רגע ורגע, ומה שאנתנו רואים בעבר חמת רואים בהות. לכן אפשר להם לקלט את המקום בשם שלם.

"עשה לך חרבות צורים": אמר רבי ירמיה בארבעה מקומות נאמר בלשון הזה, "עשה לך". בשלשה נתפרש (ממה יעשו) ובאחד לא נתפרש... "עשה לך שרף", לא נתפרש. רבי יודן בשם רבי יוסי: "שמע חכם ויוסיף לקח", זה משה. אמר: אם אני עושה אותו של זהב ושל כסף, אין הלשון הזה נופל על הלשון הזה. הרי אני עושה אותו של נחשת למה, שלשון הזה נופל על הלשון הזה שנאמר "ועש משה נחש נחושת" (ילקוט שמעוני יהושע טו)

דברי ה"ילקוט" תמוהים לכאורה, אמר הגר"א דס"ל זצ"ל בספרו "מכתב מאליהו" (חלק ד עמ' 254). הרי הנחש נעשה כדי שישתכלו ישראל כלפי מעלה וישעבדו את לבם לאביהם שבשמים (כמפורש במשנה פ"ב ממשכת ר"ה) ושיזכרו שאין הנחש ממית אלא החטא ממית (כשמות רבה ג, יב וברכות לג, א) וישבו אל ה' והוא ירפא את מכתם. ומעתה, איזה טעם יש בדבר לעשותו דוקא מנחושת משום "לשון נופל על לשון", וכי בשירים וחרוזים היו עסוקים?

הדבר מתבאר על פי דברי הסבא מקלס זצ"ל (מובא שם בעמוד 252) שהיה שואל במה השיגו האבות הקדושים וכל גדולי עולם ז"ל את מדרגתם. במה היה כחם יפה מכוחנו? והשיב: הם ידעו את הכח האדיר שבציורי הלב. שוד זה ידועהיטב ליצר הרע. כל מלחמתו היא תמיד בציורים ודמיונות, בהם הוא מפתה אותנו ולוכד אותנו בהשתו. רק בנשק זה, דהיינו להרבות ציורים לצד הקדושה — ניתן להילחם נגדו. לכן החזיקו הצדיקים ז"ל לנגד עיניהם תמיד ציורי גן עדן, והתענגו הנפלא שבדרך ה', ובוה נצחו את יצרם ועמדו בכל הנסיונות. חז"ל הורו לנו דרך זו, שהרי כל האגדתא שבשי"ש ובמדרשים מלאה ציורים חיים ומוחשיים ממש. ואם האדם ילמדם היטב וישמרם בזכרונו ויעלם על דמיונו יש בכוחם לפעול על לבו בלי ספק. (ועיין שם שהאריך עוד בענין זה).

גם בענין נחש הנחשת השתמש משה רבינו ע"ה בכח הציור. לימד אותנו משה רבינו שככל שהציור שלם יותר הוא פועל יותר על הלב. לב האדם מתרשם מביטויי הלשון. אם על ידי לשון נופל על לשון האדם יעמוד כרגע מבהלת נפשו, כבר יש בזה די סיוע להשיב אל

לבו את האמת. כל עונש הנחשים, מהי יתברך בא להם, ובשובם אליו ינצלו. כל דרגה נוספת באיכות ההתבוננות — עולם חדש הוא ברוחניות.

ויש בזה גם רמז נוסף, שהרי משה עשה נחש ולא שרף, כי נחש מרמו ליצר הרע וגם נחושת מרמזת על המצח הנחושה של קשיות עורף. כדכתיב (ישעיה מח, ז) "וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה" היינו שמרמו על עזות ועקשנות החוטא. (תנחומא תרומה יא על צפוי המזבח. ועיין ספר "שמירת הלשון" פרק כא).